

DIE BETEKENIS VAN *m^eliçē'kā* (WOORDVOERDERS) IN JES. 43:27*

In 'n vorige artikel in hierdie tydskrif het ons kortliks gewys op die probleem van die woord *m^eliçē'kā* in Jes. 43:27¹⁾, deur die Afrikaanse Bybel met „tolke” vertaal. Ons wil hier nou verdere opmerkings maak oor die betekenis van hierdie woord in Jes. 43:27. Aanleiding hiertoe was veral die feit dat deur enkele outeurs *m^eliçē'kā* in verband met die aartsvaders gebring is: A. EHRLICH dink hier aan die voorvaders na Jakob wat aan die volk die godsdienstige tradisies moes oorlewer²⁾. C. H. GORDON wil hieronder verstaan die voorvaderlike geeste³⁾

1. DIE MATERIAAL. Die woord *mēliç* is 'n participium hiph. van die werkwoord *liç*. Aangesien al die plekke in die O.T. waar hierdie werkwoord en die afleidings daarvan gebruik word onlangs bespreek is deur H. A. RICHARDSON, volstaan ons met 'n verwysing na sy opstel⁴⁾. Die vorm *mēliç* kom in die O.T. nog voor in Gen. 42:23; Job 16:20; 33:23; II Kron. 32:31 vlg. ook Sirach 10:2. Verder is te vergelyk die vorm *lōç^eçim* in Hos. 7:5 en 'anšē *lāçôn* in Jes. 28:14; Spr. 29:8, vgl. 1:22.

2. DIE PROBLEEM. 'n Oorsig oor die verskillende outeurs se opvattinge oor die werkwoord *liç* en die snw. *mēliç* toon dat veral as probleem aangevoel is die vraag of *mēliç* in sy betekenis „tolk” (Gen. 42:23) verband hou met die werkwoord *liç* wat beide in die Qual en Hiph. tradisioneel met „bespot, hoon” vertaal word, vgl. BDB⁵⁾ s.v. en KOHLER, *Lexicon*, s.v.⁶⁾ F. BUHL wou die probleem as volg oplos: hy meen die vertaling van die LXX in Jes. 43:27 met *archontes* word gesteun deur II Kron. 32:31 waar *s'ārē* 'n verklarende glosse by *m^eliçē* is. Betreffende Job 33:32 neem hy aan dat *mal'āk*, wat hier aan *mēliç* gelyk is dieselfde betekenis as *s'ar* in Dan. 10:13, 20; 12:1, nl. beskermengel. Hieruit lei hy af dat die grondbetekenis van *liç* is: kragtig wees, met mag vervuld wees. Dit ontwikkel dan later tot :gewelddadig, brutaal wees en so tot bespot of hoon. Met

¹⁾ Vgl. B. J. v. D. MERWE: *Onverdiende Genade*, HTS X, bl. 173v.

²⁾ *Randglossen zur Hebräischen Bibel*, Band IV, Leipzig, 1912 ad loc.

³⁾ *Introduction to O.T.* Times Ventor 1953, bl. 199, noot 7.

⁴⁾ *Some notes on liç and its derivatives*, *Vetus Testamentum* V, bl. 163-169.

⁵⁾ BROWN, DRIVER and BRIGGS: *A Hebrew and English Lexicon of the O.T.*, O.C.P. 1907.

⁶⁾ KOHLER: *Lexicon*: L. KOHLER et W. BAUMGARTNER: *Lexicon in Veteris Testamenti Libros*, Leiden, E. J. Brill, 1953.

* NOOT VAN DIE REDAKSIE. Om druktegniese moeilikhede is in hierdie artikel die emfatiese t deur t' weergegee, die emfatiese s deur ē', die sin deur s', die lang oop deur ç, die heth deur ch.

hierdie stam het die woord *mēliç* = tolk egter geen verband nie, volgens BUHL¹).

M. CANNEY op sy beurt wou die probleem oplos deur te ontken dat *mēliç* ooit „tolk” beteken. Hy neem as grondbetekenis van *liç* aan: „to talk freely” en in die Hiph. „to talk freely or to make others talk freely”; *mēliç* is dus: “an official who was chosen for his office . . . because he was a fluent speaker. The word means ‘free talker’, mediator, advocate, ambassador, diplomat.” In Gen. 42:23 is dit “some official intermediary or ‘go between’.”²) In sy reedsgenoemde opstel sluit RICHARDSON hom by hierdie opvatting aan.

P. A. H. DE BOER is van oordeel dat beide betekenis van *mēliç*, nl. tolk en spotter kan teruggaan op een grondbetekenis: „(veranderd) herhalen. De tolk is de herhaler van andermans woorden ten behoeve van degene, voor wien deze woorden bestemd zijn. Het herhalen, al dan niet met verandering, met een andere bedoeling kan tevens een vorm van spot zijn.”³)

MOWINCKEL neem wel twee stamme *lwç* aan, maar voeg dit weer as volg saam: die grondbetekenis van *lwç* II is: „derjenige, der für einen anderen spricht, sei es dass er seine Worte wiederholt, oder dass er das sagt, was der andere gesagt haben will. Daraus sowohl ‚Dolmetscher’ als Führsprecher, Anwalt. — Übrigens ist die Wurtzel *lwç* II eigentlich mit *lwç* II = ‚spotten’ identisch; eine sehr verbreitete primitive Form für Spott ist das zerrrende, höhende Wiederholen der Worte eines anderen, etwa, met Verzerter und karikierender Betonung.”⁴)

Nadat ons so die probleem en die verskillende oplossings daarvan aangedui het, gaan ons oor tot ’n bespreking van *mēliç* om die betekenis daarvan te probeer bepaal in Jes. 43:27.

3. DIE AARD EN TAAK VAN DIE *mēliç*. Wat die aard van die *mēliç* betref kan ons daarop wys dat hy volgens Job 33:23 ’n hemelse wese kan wees;⁵) volgens Gen. 42:23 vgl. II Kron. 32:31 Sirach 10:2 kan die *mēliç* ook ’n mens wees. Ons moet, insoverre *mēliç* ’n mens is, ook die aandag daarop vestig dat hy dikwels saam met hooggeplaaste persone genoem word: Gen. 42:23, by Josef die onderkoning van Egipte; in II Kron. 32:31 naas (of as ekwivalent van) *s’arē*; Sirach 10:2, naas *šōfēt*; vgl. Hos. 7.:5 waar *lōçēçim* naas die koning en vorste vermeld word.

¹) F. BUHL: *Die Bedeutung des Stammes lūç oder liç im Hebraischen* Z.A.W., Beiheft. 27, 1914, bl. 81-86.

²) M. CANNEY: *The Hebrew mēliç*, American Journal of Semitic Languages and Literatures. 40, 1923-24, bl. 135-137.

³) P. A. H. DE BOER, *De Voorbede in het O.T.*, OTS III, 1943, bl. 165.

⁴) MOWINCKEL: *Die Vorstellungen des Spätjudentums vom Heiligen Geist als Führsprecher usw.*, ZNW 32, 1933, bl. 102.

⁵) Vir ’n bespreking van Job 16:20 en 33:23 verwys ons, behalwe na die kommentare, ook na N. JOHANSSON: *Parakletoi*, Lund, 1940, bl. 22-24; en MOWINCKEL: *Hiobs gō’ēl und Zeuge im Himmel*, ZAW Beiheft 41, 1925 (Marti Festschrift) bl. 207-212.

Wat die taak van die *mēliç* betref blyk uit Gen. 42:23 dat hy optree as soort tussenpersoon tussen 'n hooggeplaaste, (Josef die onderkoning van Egipte) en mense wat by hom op audiënsie is. Waarskynlik moet die betekenis „tolk” hier behou word, ondanks die betwyfeling daarvan deur CANNEY en RICHARDSON, waarop reeds gewys is. Hierdie taak van die *mēliç* as tussenpersoon blyk (waarskynlik) ook uit Sirach 10:2 „Soos die regter van 'n volk is, so is ook sy *mēliçim*.” Box teken hierby aan: . . . i.e. those who represent the ruler and interpret his will to the people.”¹⁾

Na aanleiding van Job 33:23-28 het MOWINCKEL gewys op die dubbele funksie van die *mēliç* „Der Engel ist ‚der Dolmetsch’ sowohl in Bezug auf den Menschen selber indem er ihn über sein Schicksal aufklärt (Job 33:23c) als in Bezug auf die Gottheit, indem er dieser die Sache des betreffenden Menschen auseinandersetzt.”²⁾ N. JOHANSSON het in dieselfde verband daarop gewys dat die Targum in Job 33:23 en 16:20 *mēliç* met die griekse leenwoord *pēraqleta* vertaal. Selfs verkies hy die vertaling: „Führsprecher.”³⁾ DE BOER noem *mēliç* saam met die ander woorde wat voorbidders aan dui soos *nābi'* (profeet) *kōhēn* (priester) en *mal'āk* (engel) en verkies as algemene vertaling daarvan: bemiddelaar.⁴⁾

Ons vind dus dat die *mēliç* 'n hemelse wese of 'n mens kan wees, dat hy dikwels saam met vorste en konings genoem word en dat hy 'n bemiddelende funksie het, d.w.s. optree tussen twee persone om hulle woorde aan mekaar oor te dra.

4. DIE PHOENISIESE MATERIAAL. Uit die phoenisiese inskripsies is die titel *młç hktsym* bekend. In die inskripsies CIS (i, 22) i, 44; i, 88⁵⁾ word herhaaldelik 'n persoon *ršfytn* genoem wat die titel *āra młç hkrsym*; wat hierdie titel beteken blyk nie duidelik nie; uit CIS i, 88 kan hoogstens besluit word dat dit 'n beampte aan die hof aandui. COOKE vertaal die tital as „interpreter of the thrones” en meen dit dui op 'n beampte wat as tolk opgetree het tussen die cypriese konings en die persiese en griekse howe. Hierdie verklaring word deur C. H. GORDON,⁶⁾ betwyfel. Met die *mēliç* uit die O.T. bekend kan as verwante trekke dus genoem word dat dit

1) BOX: *The Book of Sirach*, ad loc (In: the Apocrypha and Pseudepigrapha of the O.T., edited by R. H. Charles, Volume I; O.C.P., 1913).

2) MOWINCKEL: a.w., BhZAW 41, 1925, bl. 209. DE BOER: a.w., OTS III, bl. III bet wyfe egter dat in Job 33:23 *higgīd* met *l'ādām* verbind moet word en verbind dit met *sālāw* in 23a. Die konstruksie *higgīd* 1 is egter baie algemeen in die O.T. in die betekenis: iets bekend maak aan iemand; die preposisie *sal* in v. 23a kan tog ook 'n datief aandui: „vir hom”, vgl. BDB, s.v., no. 8 (bl. 758). Hierdie benadering deur PROF. DE BOER van Job. 33:23 kan waarskynlik verband hou met sy opvatting dat die voorbidder slegs verteenwoordiger van die mense by God is en nie omgekeerd nie. Vgl. die bespreking van hierdie opvatting van DE BOER deur F. HESSE: *Die Fürbitte im A.T.I.* Inaugural — Dissertation, Erlangen, 1949, herausgegeben 1951.

3) N. JOHANSSON: a.w., bl. 26v.

4) DE BOER: a.w., OTS II, bl. 161, 165.

5) Vgl. G. A. COOKE: *A Text Book of North Semetic Inscriptions* O.C.P. 1903, bl. 60, 73v.

6) JNES 8, 1949, bl. 113; vgl. ook LIDSBARSKI: *Kan Inschriften*, bl. 27, 31.

hier 'n persoon betref wat blykbaar in die omgewing van die koning een of ander taak gehad het.

Onseker is dit of in die tans bekende phoenisiese materiaal die *mēliç* ook as hemelse wese bekend is. C. H. GORDON wou tot hierdie slotsom kom uit die onlangse gevonde koningsinskripsies van Azitawadd uit Karatepe.⁴⁾ Die betrokke gedeelte waarom dit gaan lui volgens die transkripsie van GORDON (t.a.p., bl. 109):

Kolom I.

6.....wp^c
7 fl 'nk ss ^{el} ss wmgⁿ ^{el} mgn w^mchmt ^{el}
8 mchnt b^cbr b^{el} w'lm wšbrt mlçm
9 wtrq 'nk kl hr^c 'š kn b' rç.....

Gordon vertaal:

6 ..... and I
7 made (multiplied) horse upon horse and shield upon shield and camp upon
8 camp by the grace of Baal and the gods and the council of dignitaries
9 and I wiped out all the evil that was in the land.....

Dit gaan dus eintlik om die woorde: *wšbrt mlçm* deur GORDON vertaal met “council of dignitaries” en in 'n latere publikasie na aanleiding van Jes. 43:27 met “ancestral spirits” (*mlçm*) vgl. GORDON: Introduction to O.T., Times bl. 199 noot 7. MARCUS-GELB vertaal (t.a.p., bl. 117):

8 Because of Ba'al and the god. And I broke rebels.....

Tereg het GORDON daarop gewys dat *šbrt* hier blykbaar nie as perfectum van *šbr* vertaal kan word nie, want al die ander werkwoorde in r.3-11vv. is adverbiale infinitiewe.²⁾

Ook GORDON se vertaling van *šbrt mlçm* met “council of dignitaries” is nie onaanvegbaar nie; hy gee nl. geen verklaring van die vertaling van *šbrt* met “council” nie. Wel kan by *mlçm* gedink word aan wesens in die omgewing van die goede na aanleiding van Job 33:23. Veral die latere vertaling van *mlçm* met “ancestral spirits” deur GORDON moet as blote gissing opgeneem word, sonder enige bewys. Selfs die verklaring van hierdie *mlçm* in kolom 1:8 moet as onseker geld. Dit is nl. opmerklik dat die

¹⁾ Vgl. C. H. GORDON: *Azitawadd's Phoenician Inscription*, JNES, 8, 1949, bl. 108-115. Vgl. verder: R. MARCUS and J. J. GELB: *The Phoenician Stele Inscription from Cilicia*; JNES 8, 1949, bl. 116-120; en J. OBERMANN: *New Discoveries at Karatepe*. Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences, Vol. 38, May 1949, bl. 1-50.

²⁾ Ons vestig hier die aandag op 'n artikel van OBERMANN: *Phoenician yqtl 'nk*, JNES 9, 1950, bl. 94-100. OBERMANN verdedig hierin die stelling dat die werkwoordsvorme *qtl 'nk* en *yqrl 'nk* wat in die Azitawadd teks voorkom, participia is; *qtl(snk)* is die part. van die eenvoudige stam; *yqtl 'nk* is die part. van die „causative-factitive” stam; hy vind dus hier 'n y prefieks by die kousatiewe participia i.p.v. die gebruikelike m.

formule *b^obr b^ol w^olm* nog twee maal in die inskripsie voorkom sonder die byvoeging *wšbrt mlçm*, vgl. Kol. II:6, III:11¹⁾.

Daarom moet daar sterk oorweging verleen word aan die poging van OBERMANN om hierdie probleem op te los. In die originele teks is die woorde nie van mekaar geskei nie,²⁾ daarom deel OBERMANN Kol. 1:8 as volg in:

mchnt b^obr b^ol w^olm wšbr tm lçm

en vertaal: "and (I) have broken the safety of the insolent."

Die woord *tm* bring hy i.v.m. die hebreuse *tōm* (van *tāmam*) in die sin van: veiligheid, ongedeerdheid, welvaart, vgl. Job 21:33; hy wys verder op die feit dat *lēçim* in Ps. 1:1 saam met *r^ošā^oim* (onregverdiges, goddelose) en *chat't'im* gebruik word, en dat dit in Jes. 29:20 parallel aan *ariç* (geweldenaar) gebruik word.³⁾ Die enigste probleem hier is dat OBERMANN moet aanneem dat na *šbr* die woord 'nk weggelaat is, wat hoewel hier eienaardig, tog nie onaanvaarbaar is nie. Origens is sy oplossing baie aanneembaar, gesien die feit dat *šbr* ('nk) *tm lçm* in die volgende sinsnede *wtrq 'nk kl hr 'škn b'rc 'n* parallel vind.

In elk geval lyk dit te onseker om op grond van hierdie teks te besluit dat die Phoenisiërs *mlç* ook as hemelse wese geken het.^{4e)}

5. DIE AGTERGROND VAN DIE *mēliç* VOORSTELLING. Uitgaande van die *mēliç* se taak, nl. as iemand wat tussen twee persone bemiddel in 'n gesprek, moet ons kortliks vra na die agtergrond van hierdie voorstelling. Soos reeds vermeld het CANNEY en RICHARDSON die *mēliç* se amp afgelei uit die feit dat hy 'n "fluent speaker" is. MOWINCKEL soek die agtergrond van die *mēliç*-voorstelling in voorstellings van beskermengele uit die akkadiese klaagsange; hy wys daarop dat in Job 33:23 *mēliç* naas *mal'ak* voorkom.⁵⁾

JOHANSSON wil die *mēliç* amp, soos die hele voorbidder-voorstelling, herlei na die regslewe. Die voorbidders verrig voorspraak voor die regterstoel van Jahwe.⁶⁾

Ons het reeds daarop gewys dat die *mēliç* meermale saam met vorste of ander hooggeplaaste persone genoem word, en dat hy blykbaar in die phoenisiese literatuur ook as beampte van die hof bekend was. Daarom vermeld ons hier 'n wenk van PROF. A. VAN SELMS.⁷⁾ Hy gaan daarvan uit

¹⁾ GORDON: JNES 8, bl. 110, 11. OBERMANN: *New Discoveries*, bl. 12, 13.

²⁾ Vgl. die facsimile by OBERMANN: *New Discoveries*, teenoor bl. 50.

³⁾ Vgl. OBERMANN: *New Discoveries*, bl. 11, 19v.

^{4a)} Waarskynlik sal die ontsyfering en vertaling van die Hethitiese kopië van bogenoemde teks uit Karatepe meer sekerheid bring.

⁵⁾ MOWINCKEL: a.w., BhZAW 41, 1925, bl. 208v.

⁶⁾ JOHANSSON: a.w., bl. 40-48; vgl. DE BOER: a.w., OTS III, bl. 124v. waar hierdie opvatting bespreek word.

⁷⁾ Soos meegedeel in 'n brief van 7 Mei 1955.

dat in die ou Ooste van hooggeplaastes nie verwag is dat hulle hul stem verhef nie; is dit tog nodig dan gebruik hulle 'n *mēliç*. Netso spreek gewone mense ook nie direk tot hooggeplaastes nie, maar deur middel van die *mēliç*. Hy wys ook op 'n moontlike uitloper hiervan in die joodse wêreld, waar, volgens die Talmud die onderwysende rabbi se beskouings in gewone gesprekstoon gee waarna dit luidkeels deur 'n leerling ten gehore van die klas herhaal word. Hierdie gebruik is waarskynlik die agtergrond van die woorde van Jesus in Mat. 10:27.¹⁾ Soos die konings en vorste het God in sy hemelse hofhouding ook 'n aantal *m^elēçim* vergelykbaar met die *s'arim* van Dan. 10:13, 20, 21 wat deur die Here aan die verskillende volke toebedeel is, vgl. Deut. 32:8 LXX. Gesien die dubbele funksie van die *mēliç*, soos deur MOWINCKEL beskryf, en gesien die feit dat in die O.T. die *m^eliçim* steeds saam met vorste genoem word, ag ons dit 'n voorstel wat sterk oorweging verdien.

6. DIE *m^elisēka* IN JES. 43:27. Na alles wat ons tot dusver oor die *mēliç* na vore gebring het kan ons nou daartoe oorgaan om die betekenis van die woord in 43:27 te bepaal.

Die opvatting hieroor loop ook by die verskillende eksegete uiteen. VOLZ vertaal met „Wortführer” en verstaan daaronder die beroepe verteenwoordigers van Jahwe by die volk.²⁾ CHEYNE sien hierin die profete en priesters, veral eersgenoemdes³⁾ Ook DUHM will veral die profete hieronder verstaan.⁴⁾ DE BOER wil veral die priesters hieronder verstaan op grond van die chiasiese parallelisme met „heilige vorste” in vers 28.⁵⁾ JOHANSSON meen dit dui op die geestelike leiers van die volk, Moses en die profete, veral die profete.⁶⁾ HIERONYMUS dink hier aan Moses en Aaron „ad aquam contradictionis” (Ex. 17).⁷⁾

Waar ons vroeër daarop gewys het dat die *mēliç* sowel 'n hemelse wese as 'n mens kan wees, sou ons die vraag kan stel of hier aan hemelse wesens gedink word. Ons vermeld hier dat in 'n joodse tradisie die „heilige vorste” van vers 28 beskou is as die engele wat bevel voer oor die stormelemente, vgl. die Midrasch op Klaagl. 2:2. Hoewel ons meermale in die O.T. die voorstelling vind dat die engel van Jahwe as bemiddelaar tussen Jahwe en (enkele) persone optree, vgl. Rigt. 13:3, 6:11, is die voorstelling dat engele as *m^eliçim* tussen Jahwe en sy volk optree blykbaar eers van latere datum, vgl. Handel. 7:53; Gal. 3:9.

¹⁾ Vgl. hierby STRACK-BILLERBECK: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, Vol. I, 1922, bl. 579v. by Mt. 10:27 en Vol. IV, 1925, bl. 185v.

²⁾ P. VOLZ: *Jesaia II*, K.A.T. IX, Leipzig 1932, ad loc.

³⁾ T. K. CHEYNE: *The Prophecies of Isaiah*, Vol. I, London, 1884^s, ad loc.

⁴⁾ B. DUHM: *Das Buch Jesaia*, H.A.T. III, i, Göttingen 1892, ad loc.

⁵⁾ DE BOER: a.w., OTS III, bl. 166.

⁶⁾ JOHANSSON: a.w., bl. 47, 53.

⁷⁾ *Commentariorum in Isaiam*, Liber XII, ad loc.

Ons sluit aan by die eksegete wat in die *m^eliçim* van 43:27 die priesters en (volks)profete sien. Waar die taak van die *m^eliç* o.i. bestaan het in die oorbring van Jahwe se woorde aan die volk en die volk se woorde aan Jahwe, kan die priesters beslis as *m^eliçim* beskou word. Taak van die priesters by uitstek is tog: „hulle sal Jakob u verordeninge (*mišpātē'ka*) leer, en Israel u wet (*tōrāt^ekā*)” Dt. 33:10. Daarom verwyf Hosea ook die priesters dat hulle die Torah verwaarloos, Hos. 4:6, vgl. Jer. 2:8. By die voorstelling dat die *m^eliç* die woorde van iemand anders herhaal pas hierdie taak van die priesters ook. BEGRICH het nl. daarop gewys dat „die Tora Jahwes Eigentum ist und in seinem Auftrage gegeben wird, ist ganz wörtlich zu nehmen. Der Priester teilt einen Wortlaut Jahwes mit.”¹⁾ Maar ook die anderkant van die voorstelling nl. dat die *m^eliç* ook die woorde van die volk aan Jahwe oorbring is nie onbetuig in die O.T. nie.²⁾ Ons wys daarop dat volgens Jer. 2:8 dit blykbaar die priesters is wat die klaaglied: *'ayyēh yhw^h*, „waar is Jahwe. . .” vgl. Jer. 2:4, moes aanhef; vgl. ook Joël 2:17. Hierdie voorstelling lê ook blykbaar ten grondslag aan Dt. 26:3: „En jy moet na die priester kom wat daar in die dae sal wees en jy moet vir hom sê: Ek verklaar vandag aan Jahwe jou God (LXX: my God) dat ek in die land gekom het wat Jahwe met 'n eed aan ons vaders beloof het om aan ons te gee.” Die bedoeling is blykbaar dat die priester hierdie belydenis aan Jahwe oorbring.

Dat die dubbele funksie van die *m^eliç* ook op die profete van toepassing is, hoef hier nie verder bewys te word nie. Die konings en volk raadpleeg Jahwe deur die profete, vgl. I Sam. 9:9; I Kon. 22:6, 15; II Kon. 18:13v. en die profete bring die woord van Jahwe aan die volk oor.)³⁾

Ons moet die vraag hier stel of *'anšē lāçôn* in Jes. 28:14 nie 'n ironiese verwysing na die benaming van priester en profeet as *m^eliç* is nie. In Jes. 28:7-13 word die priesters en profete bestraf vanweë buitensporige dronkenskap,⁴⁾ waardeur hulle nie in die vermoë is om die volk voor te lig deur die medeling van die Torah en die orakels nie. In vers 14vv. word die straf oor hierdie mense aangekondig en word hulle *'anšē lāçôn* genoem, waarskynlik as aanduiding van hulle onsamehangende dronkmanstaal. Nou mag dit wees dat aangesien *lāçôn* ook afgelei is van die werkwoord *liç*, ons hier in *'anšē lāçôn* 'n ironiese verwysing het na die betiteling van priesters en profete as *m^eliçim*. Miskien wil Jesaja sê: die priesters en profete is eintlik geroep om *m^eliçim* te wees, verteenwoordigers van Jahwe by die volk en van die volk by Jahwe; nou het hulle egter geword tot *'anšē lāçôn*, lawaaimakers, verwekkers van oproer, vgl. Spr. 29:8. Let ook daar-

¹⁾ J. BEGRICH: *Die priesterliche Tora*, BhZAW 66, 1936, bl. 65.

²⁾ Vgl. DE BOER: a.w., OTS III, bl. 163v.

³⁾ Vgl. JOHANSSON: a.w., bl. 3-21; DE BOER: a.w., OTS III, bl. 162v.; VON RAD: *Die falschen Propheten*, ZAW 1933, bl. 109-120.

⁴⁾ Ons is bewus daarvan dat dit hier waarskynlik nie gaan om dronkenskap in die gewone sin van die woord nie, maar om die oordrywing van die opwekking van die ekstase deur alkoholiese drank.

op dat hulle in Jes. 28:14b genoem word *moš'elē hācām hazzeh* „heersers van hierdie volk” wat goed vergelykbaar is met die „heilige vorste” van Jes. 43:28.

Die vraag of onder die *m'liçim* in 43:27 behalwe priesters en profete ook ander leiers van die volk verstaan moet word, is moeilik te beantwoord. BEGRICH het daarop gewys dat naas die priesters ook verskillende persone o.a. die oudstes as bemiddelaars van Tora genoem word, maar hy meen dit is eers 'n latere ontwikkeling.¹⁾ Dat die koning as verteenwoordiger van die volk kon optree, blyk uit die gebed van Salomo by die tempelinwyding, I Kon. 8:12, 53. DE BOER het ook gewys op die priesterlike kant van die antieke koningskap.²⁾ Ons kan hier opmerk dat, waar Deuterocesaja hier blykbaar die profetiese kritiek op die priesters en volksprofete voortsit,³⁾ by die ander profete ook dikwels naas die priesters en profete ook die volksleiers bestraf word. So noem Jes. 2:8 naas die priesters en profete ook *hārō'im* „die herders” dit is die koning en vorste van die volk;⁴⁾ Miga 3:11 noem naas priesters en profete die hoofmanne (*ro'sim*). Uitgaande van die sinonieme *m'liçē'kā* in Jes. 43:27 en *s'arē qōdeš* in vers 28 vanweë die chiestiese parallelisme, mag ons miskien met DE BOER in die *m'liçim* veral die priesters sien, want op die priesters is die woord *qōdeš* (heiligheid) by uitstek van toepassing, vgl. BDB s.v. 4a; let egter daarop dat in II Kon. 4:9 'n profeet ook genoem word 'n *'iš 'elōhim qādōs*: 'n heilige godsman. Trouens DE BOER gee self toe dat *mēliç* in Jes. 43:27 'n meer algemene betekenis kan hê.⁵⁾

Ons besluit dus oor *m'liçēka* in 43:27. Die *m'liçim* is persone wat tussen Jahwe en sy volk as bemiddelaars optree deur die woord van Jahwe aan sy volk oor te bring en die woorde van sy volk aan Jahwe. As sodanig kom veral die priesters en profete in aanmerking, hoewel ook die volksleiers in wyere sin van die woord miskien hieronder verstaan kan word. Ons is van oordeel dat Deuterocesaja hier die profetiese tradisie voortsit waarin steeds weer die priesters en profete d.w.s. die volksprofete, asook die leiers van die volk in die algemeen bestraf is omdat hulle die volk op dwaalweë bring. In ons opvatting van die perikoop 43:22-28 as verwerping van die volksgod-gedagte pas hierdie verklaring goed, want juis die priesters en volksprofete het hierdie gedagte laat ontstaan deur die verabsolutering van die kultus en die verspreiding van ongefundeerde heilsprefesie (vgl. bv. Jer. 23:17v.). Vir die opvatting dat hiermee die aartsvaders bedoel is of die voorvaderlike geeste kan ons geen vaste grond vind nie. Ons gee toe dat Abraham volgens Gen. 18:19 „geken” word om aan sy nageslag

1) BEGRICH: a.w., BhZAW 66, 1936, bl. 64.

2) DE BOER: a.w., OTS III, bl. 164. Daar word ook verdere literatuur vermeld.

3) Vgl. B. v. D. MERWE: a.w., HTS X, bl. 188v.

4) Let hier op die ooreenkomts in woordgebruik Jer. 2:8b *whārōsim pašrsú bi* Jes. 43:27: *ūmrliçē'ka pašrsú bi*.

5) Vgl. DE BOER: a.w., OTS III, bl. 165.

bevel te gee aangaande die weg van Jahwe en dat Jakob in Gen. 49:1v. as orakelgewer geskilder word;¹⁾ verder dat Abraham in Gen. 20:7 'n profeet genoem word en volgens Gen. 18:23vv., vgl. 20:17 as voorbidder optree. Prinsipiëel sou die term *mēliç* miskien op hulle van toepassing kan wees. Aangesien ons egter elders daarop gewys het dat Deuterojesaja hier in 43:22-24 die profetiese kritiek op die kultus voortsit en aangesien aan die moontlike *mēliç*-voorstelling van die aartsvaders nêrens in die O.T. 'n belangrike rol in die volksgeskiedenis as sodanig toegeken word nie, wil ons liewers in die veroordeling van die *m^eliçim* in Jes. 43:27 'n voortsetting van die profetiese kritiek op die priesters, profete en moontlik volksleiers sien.

B. J. VAN DER MERWE.

Groningen, Augustus 1955.

---

¹⁾ Vgl. ook NYBERG: *Studien zum Hoseabuche* (Upps. Univers. Arsskr. 1935:6), bl. 95v., waar die vermoede uitgespreek word dat daar in Betel 'n Jakoborakel was.

